

«Από την έρευνα στη διδασκαλία»

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας | Σάββατο 16 Απριλίου 2016

ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ ΒΑΣΙΛΗΣ | Επίκουρος καθηγητής του τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Πολιτική οικονομία της ανάπτυξης: ανισότητα και περιβάλλον.

Βιογραφικό σημείωμα

Γεννήθηκε στην Αθήνα. Σπούδασε Μαθηματικά και Οικονομικά στις ΗΠΑ (1974) και στην Αγγλία (1978). Στη δεκαετία του 1980 εργάστηκε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις Βρυξέλλες. Από το 1990 δίδαξε Πολιτική Οικονομία στο Πανεπιστήμιο Κρήτης και στη συνέχεια Πελοποννήσου. Έχει γράψει ακαδημαϊκά άρθρα κυρίως περί Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, βιβλιοκριτικές, μια συλλογή διηγημάτων και δύο μυθιστορήματα.

Με τη συνεργασία και την οικονομική ενίσχυση

«Από την έρευνα στη διδασκαλία»

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας | Σάββατο 16 Απριλίου 2016

ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ ΒΑΣΙΛΗΣ | Επίκουρος καθηγητής του τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Πολιτική οικονομία της ανάπτυξης: ανισότητα και περιβάλλον.

Περίληψη εκπαιδευτικού σεμιναρίου

Η πολιτική οικονομία της ανάπτυξης εστιάζει σήμερα, μεταξύ άλλων, σε δύο επίκαιρα ζητήματα:

- A. Στις μορφές ανισότητας - ανάμεσα σε χώρες καθώς και στο εσωτερικό των χωρών.
- B. Στην περιβαλλοντική επιβάρυνση που έχει ποικίλες εκδηλώσεις σε τοπικό όσο και σε πλανητικό επίπεδο (λ.χ. φαινόμενο του θερμοκηπίου).

Και οι δύο αυτές διαστάσεις, με τα αναλυτικά εργαλεία που τις συνοδεύουν, έχουν σημαντικές πρακτικές και πολιτικές προεκτάσεις: τόσο στην εσωτερική πολιτική σκηνή όσο και στις διεθνείς σχέσεις.

Με τη συνεργασία και την οικονομική ενίσχυση

«Από την έρευνα στη διδασκαλία»

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας | Σάββατο 16 Απριλίου 2016

ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ ΒΑΣΙΛΗΣ | Επίκουρος καθηγητής του τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Πολιτική οικονομία της ανάπτυξης: ανισότητα και περιβάλλον.

Σημειώσεις εκπαιδευτικού σεμιναρίου

Δύο κρίσιμα ζητήματα απασχολούν εδώ και χρόνια την πολιτική οικονομία: η σχέση της οικονομικής ανάπτυξης με την ανισότητα καθώς και με το περιβάλλον.

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΗΣ ΕΥΤΥΧΙΑΣ

Η «ευτυχία» των ανθρώπων είναι, προφανώς, το ζητούμενο κάθε αναπτυξιακής πολιτικής. Τα τελευταία χρόνια, τα οικονομικά επιχειρούν να εντάξουν μελέτες περί ευτυχίας στους προβληματισμούς τους. Μεταξύ άλλων, προκύπτει από μελέτες ότι συνολικά οι πολίτες στις πλουσιότερες χώρες είναι πιο ικανοποιημένοι από τη ζωή τους. Συγχρόνως όμως η ευτυχία τους σχετίζεται με το πώς τοποθετούν την ευμάρειά τους σε σύγκριση με τους γείτονές τους - τους συμπολίτες τους. Ως εκ τούτου, εμμέσως, η ευτυχία σχετίζεται και με το ζήτημα της οικονομικής ισοτήτας-ανισότητας.

II. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ

Στα πρώτα βήματα των οικονομικών της ανάπτυξης (περί το 1960), ο νομπελίστας οικονομολόγος Κούζνετς ισχυρίστηκε, βάσει στατιστικών, ότι στα πρώτα βήματα οικονομικής μεγέθυνσης παρατηρείται αύξηση της ανισότητας: όμως, με τα χρόνια και την αύξηση του ΑΕΠ, αυτή αμβλύνεται και αντικαθίσταται από μείωση της ανισότητας. Στις μέρες μας, η αισιόδοξη αυτή εικασία που μεταπολεμικά έμοιαζε να επιβεβαιώνεται σε πολλές περιοχές (λ.χ. Ευρώπη) φαίνεται να αμφισβητείται: παρατηρείται δηλαδή έξαρση της ανισότητας ΚΑΙ στις αναπτυσσόμενες χώρες, ιδίως λαμβάνοντας υπόψη τα μερίδια εισοδήματος / πλούτου που κατέχει το πλουσιότερο 1% (ή, ακόμα περισσότερο, 0,1%) του πληθυσμού. Παράλληλα όμως παρατηρείται μια άλλη τάση: ενώ στις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες υπήρχε μεγάλος προβληματισμός για την ανισότητα ΑΝΑΜΕΣΑ σε χώρες (λ.χ. το χάσμα μεταξύ «Βορρά» και «Νότου»), τα τελευταία 20 χρόνια η ανισότητα αυτή μειώνεται. Χάρη στις αξιοσημείωτες επιδόσεις μεγάλων αναπτυσσόμενων κρατών (λ.χ. Κίνα, Ινδία, Ινδονησία, Βιετνάμ κ.α.), έχουμε σύγκλιση βιοτικού επιπέδου και ως εκ τούτου μείωση της παγκόσμιας ανισότητας. Συγχρόνως όμως, ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ αυτών των αναπτυσσόμενων κρατών, η ανισότητα αυξάνει: λ.χ. στην Κίνα υπάρχουν όλο και περισσότεροι πάμπλουτοι πολίτες. Με άλλα λόγια:

1. Η απόσταση που χωρίζει το «μέσο Κινέζο» από το «μέσο Ευρωπαϊό ή Αμερικάνο» έχει μειωθεί αισθητά.
2. Ο φτωχός Κινέζος ζει καλύτερα από ό,τι πριν από μερικές δεκαετίες. Αλλά και
3. Η ανισότητα στο εσωτερικό της χώρας ανάμεσα σε φτωχούς και πλούσιους έχει αυξηθεί.

Παρατηρούνται άρα δύο διαμετρικά αντίθετες τάσεις, με την ανισότητα ανάμεσα σε χώρες να τείνει να μειωθεί και την ανισότητα στο εσωτερικό των περισσότερων κρατών να αυξάνει αισθητά. Οι κοινωνικές και πολιτικές προεκτάσεις αυτών των εξελίξεων είναι σημαντικές.

Με τη συνεργασία και την οικονομική ενίσχυση

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Η μέτρηση της ανισότητας γίνεται συνήθως είτε συγκρίνοντας το εισόδημα του πλουσιότερου 10% ή 20% του πληθυσμού με αυτό του 10% ή 20% φτωχότερου. Επίσης χρησιμοποιείται ο συντελεστής Τζίνι που λαμβάνει υπόψη τη συνολική κατανομή εισοδήματος - δηλαδή και τα ενδιάμεσα στρώματα. Η ανισότητα πλούτου είναι κάπως δυσκολότερη να υπολογιστεί, αν και εσχάτως υπάρχουν σημαντικές μελέτες (λ.χ. Πικετί) που δείχνουν ότι και αυτή αυξάνει, τροφοδοτώντας την εισοδηματική ανισότητα.

III. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Υπάρχει διάχυτη η αίσθηση ότι η οικονομική ανάπτυξη έχει αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον: αυξημένη ρύπανση, αλλοιωμένα τοπία κ.α. Κεντρική είναι εν προκειμένω η έννοια της «εξωτερικότητας»: η αρνητική εξωτερικότητα είναι όταν η παραγωγή ενός προϊόντος συνεπάγεται ένα κόστος για το κοινωνικό σύνολο που δεν το επωμίζεται ο παραγωγός. Π.χ. ένα φουγάρο που μολύνει την ατμόσφαιρα επιβαρύνοντας ποικιλοτρόπως τους περίοικους. Τέτοια φαινόμενα καθιστούν απαραίτητη την κρατική παρέμβαση με περιβαλλοντική νομοθεσία, ούτως ώστε να εσωτερικεύεται το κοινωνικό κόστος. Κατά πόσον όμως η αύξηση του ΑΕΠ συνεπάγεται κατ' ανάγκην περιβαλλοντική υποβάθμιση; Ορισμένες μελέτες υποστηρίζουν ότι ενώ στα πρώτα στάδια ανάπτυξης αυτό πράγματι συμβαίνει, όταν μια χώρα περάσει σε ανώτερο βαθμό ευημερίας η τάση αντιστρέφεται: αυξάνει η μέριμνα και απαίτηση για καλύτερο περιβάλλον. Αυτό το φαινόμενο αποτυπώνεται στην περιβαλλοντική καμπύλη Κούζνετς. Πράγματι έχει παρατηρηθεί κάτι τέτοιο σε αρκετές περιοχές του πλανήτη (λ.χ. βελτίωση ατμόσφαιρας μεγαλουπόλεων). Η εικόνα είναι όμως πιο σύνθετη όσον αφορά όχι σε τοπικούς αλλά σε πλανητικούς ρύπους: τέτοια περίπτωση είναι το φαινόμενο του θερμοκηπίου και της κλιματικής αλλαγής, που οφείλεται στην εκπομπή αερίων - κυρίως ενώσεων άνθρακα όπως CO₂. Αυτή η "περιβαλλοντική παγκοσμιοποίηση" έχει πολλές και ενδιαφέρουσες πτυχές:

- Η κατανομή της ευθύνης και των συνεπειών είναι άδικη. Οι βασικοί ρυπαντές (λ.χ. ΗΠΑ) προβλέπεται να υποστούν λιγότερες αρνητικές συνέπειες από ό,τι φτωχές χώρες που ρυπαίνουν λιγότερο (λ.χ. Μπαγκλαντές, Αφρική)
- Η άμβλυνση της ανισότητας Βορρά-Νότου που είδαμε παραπάνω συνεπάγεται όλο και μεγαλύτερη χρήση ορυκτών καυσίμων από αναπτυσσόμενα κράτη (όπως η Κίνα) που επιδεινώνουν το πρόβλημα.
- Όταν τίθεται το ζήτημα κατανομής του περιορισμού των ρύπων, οι φτωχές χώρες επισημαίνουν ότι η συνολική όσο και η ανά κάτοικο εκπομπή αερίων είναι μεγαλύτερη στο Βορρά. Πράγματι, αν και υπάρχουν ουσιαστικές διαφοροποιήσεις για το πόσο «ρύπανση άνθρακα» καίνε ανά μονάδα ΑΕΠ. (ΗΠΑ και Ρωσία είναι πολύ πιο ρυπογόνοι από τη Δυτική Ευρώπη).
- Η έκθεση Στερν, η πληρέστερη ανάλυση των οικονομικών του φαινομένου του θερμοκηπίου, υπολογίζει το κόστος της κλιματικής αλλαγής με βάση διάφορα σενάρια αύξησης της μέσης θερμοκρασίας της γης: προκύπτει ότι ακόμα και μια μεγάλη δαπάνη για περιορισμό των ρύπων είναι μικρότερη από το αναμενόμενο κόστος- άρα ορθολογικά συμφέρει.
- Τα ζητήματα αυτά θέτουν επί τάπητος το θέμα των ορίων της ανάπτυξης, της ποιότητας της ανάπτυξης, ενδεχομένως δε της μηδενικής ανάπτυξης. Αλλά μια τέτοια μεταβολή στον τρόπο ζωής και τις συνήθειες των πλουσίων κρατών είναι δύσκολη. Άλλα θέματα της σχέσης ανάπτυξης και περιβάλλοντος σχετίζονται με το εμπόριο Βορρά-Νότου: ειδικότερα, το ζήτημα του περιβαλλοντικού ντάμπινγκ αφορά στις εξαγωγές φθηνών-άρα ανταγωνιστικών προϊόντων που έχουν παραχθεί χωρίς τήρηση αυστηρών περιβαλλοντικών

Με τη συνεργασία και την οικονομική ενίσχυση

κανόνων. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ) δεν επιτρέπει όμως μέτρα «οικολογικού προστατευτισμού» που θίγουν το ελεύθερο εμπόριο όσο και τα κυριαρχικά δικαιώματα των κρατών.

Με τη συνεργασία και την οικονομική ενίσχυση